

Teorie tekstów kultury

Wykład 7

Intertekstualność

dr Krzysztof Gajewski

1 Pojęcia i założenia

- Geneza: termin stworzony przez Julię Kristevę, zainspirowaną Bachtinowską dialogicnością oraz twórczością Comte de Lautréamonta, Jamesa Joyce'a, Raymonda Roussela (1969)
- Założenia
 - Opozycja wobec strukturalizmu: tekst literacki należy analizować w oderwaniu od związków zewnętrznych.
 - Każdy tekst kultury pozostaje w relacjach dialogowych z innymi tekstami kultury
 - Sens słowa powstaje w dialogu (pragmatyczna (kontekstowa) teoria znaczenia)
 - Interpretant hipotekstu staje się reprezentamenem hipertekstu (M. Riffaterre)
 - Dwa wymiary słowa:
 - * poziomy: autor → słowo → adresat
 - * pionowy: uprzedni korpus literacki → słowo → współczesny korpus literacki
 - Do produkcji i obioru tekstów niezbędny jest znajomość architektów, wspólnego alfabetu kultury.
 - Pisarstwo jest zapisem lektury.
- Pojęcia
 - Świat-biblioteka: Jorge Luis Borges, *Biblioteka Babel* (1941)
 - Śmierć powieści: John Barth, *Literatura wyczerpania* (1967)
 - Kłaczce: Gilles Deleuze, Felix Guattari, *Rhizome* (1976)
 - *Bricolage, bricoleur* a inżynier (Lévi-Strauss)
- Intertekstualność jako remedium na kryzys reprezentacji (tekst-tekst vs. tekst-świat)

2 Odmiany intertekstualności

- pięć typów **transtekstualności** (Gérard Genette, *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia*, 1982)
 1. intertekstualność (cytat, plagiat, aluzja)
 2. paratekstualność (tytuł, wstęp, posłowie)
 3. metatekstualność (komentarz)
 4. hipertekstualność (parodia, pastisz)
 5. architekstualność (wzorzec gatunkowy)
- Mowa pozornie zależna
 - podstawowe sposoby przytaczania wypowiedzi
 1. mowa niezależna (*oratio obliqua*)

Ciężar z ramion zrzuciwszy, narzekać zaczyna:
”Kiedyż za swą niedolę doczekam zapłaty?”
(La Fontaine, *Drwal i śmierć*, przeł. W. Noskowski)
 2. mowa zależna (*oratio recta*)

Ciężar z ramion zrzuciwszy, narzekać zaczyna,
pytając, kiedy za swą niedolę doczeka zapłaty.
 3. mowa pozornie zależna (*discours indirect libre*)

Ciężar z ramion zrzuciwszy, narzekać zaczyna.
Kiedyż za swą niedolę doczeka zapłaty?
 - Słowa postaci „podszywające się” pod słowa narratora.
 - J. W. Goethe (1749-1832), Jane Austen (1775-1817), Gustave Flaubert (1821-1880), Franz Kafka (1883-1924), Juliusz Kaden-Bandrowski (1885-1944)
 - Podstawa techniki monologu wewnętrznego i strumienia świadomości (Édouard Dujardin, James Joyce, Wirginia Woolf)
- Intertekstualne gatunki wypowiedzi:
 - reminiscencja, aluzja, skrzydlate słowo, klisza (*cliché*)
 - parodia, trawestacja, pastisz
 - polemika, palinodia (pozarne odwołanie)
 - parafraza, cytat, kryptocytat, plagiat, autoplgiat
 - centon, kolaż
 - remiks, mem

- Stylizacja językowa na socjolekt, dialekt lub styl funkcjonalny (Miron Białoszewski)
- Mimetyzm formalny (Głowiński): Stanisław Lem, *Doskonała próżnia* (1971)
- Literatura autotematyczna: André Gide, *Falszerze* (1926); Jerzy Andrzejewski, *Miazga* (1979)
- „Manuskrypt, to oczywiste”: Umberto Eco, *Imię róży* (1980)
- Jorge Luis Borges, *Pierre Menard, autor „Don Kichota”* („prawda, której matką jest historia”)

Literatura

- [1] Michał Głowiński, O intertekstualności, „Pamiętnik Literacki” 1986 z. 4.
- [2] Ryszard Nycz, Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze, Warszawa 1993
- [3] Julia Kristeva, Słowo, dialog i powieść, w: M. Bachin, Dialog – język – literatura, red. E. Czaplejewicz i E. Kasperski, Warszawa 1983.
- [4] Henryk Markiewicz, Andrzej Romanowski, Skrzydlate słowa, Kraków 1990.